

Aan de leden van de commissies voor Buitenlandse Zaken en voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Betreft: AO Wapenexportbeleid 15 februari

7 februari 2018

Geacht Kamerlid,

Op 15 februari spreekt u met de ministers van Buitenlandse Handel en van Buitenlandse Zaken over het Nederlands wapenexportbeleid. Stop Wapenhandel en PAX hebben een aantal vragen over een de geagendeerde zaken:

F-16's voor Jordanië

Wat betreft de levering van F-16's aan Jordanië wijzen we u op de brief¹ die Stop Wapenhandel stuurde voor het AO Jemen van 18 januari j.l. Daarin betogen wij dat een toezegging van Jordanië om de Nederlandse gevechtsvliegtuigen niet tegen Jemen in te zetten oncontroleerbaar en niet erg zinvol is. Jordanië bezit een kleine tachtig F-16's, 24 hiervan zullen volgens toezegging aan Nederland niet worden ingezet boven Jemen. Maar voor de bevolking van Jemen maakt het niet uit of er ex-Nederlandse of andere F-16's worden ingezet. Mogelijk volgen er nog meer orders. De Nederlandse luchtmacht beschikt over nog eens 68 F-16's, waarvan een deel over enige tijd in de verkoop gaat. Volgens een woordvoerder van Defensie² heeft Jordanië al geïnformeerd naar meer toestellen.

De minister van Buitenlandse Zaken liet eerder weten: “Wat betreft Jemen zal Nederland, (...) tijdens de Raad opnieuw pleiten voor een zeer restrictief wapenexportbeleid naar landen in de regio die betrokken zijn bij de strijd in Jemen”.³ Andere EU landen streven Nederland ondertussen al voorbij. In de regeringsverklaring van de beoogde nieuwe Duitse regering wordt gesteld dat “Die Bundesregierung wird ab sofort keine Ausfuhren an Länder genehmigen, solange diese am Jemen-Krieg beteiligt sind.”⁴ Wij vragen ons af waarom dit beleid in Nederland niet gevolgd kan worden.

Vliegtuigen en technologie naar Myanmar

Naar aanleiding van Kamervragen over Myanmar verklaart de regering dat door Thales Nederland aan India geleverde technologie heeft geleid tot levering van een door India doorontwikkeld radarsysteem aan Myanmar. De regering stelt dat Nederland geen zeggenschap heeft over de export van in India (door)ontwikkelde technologie. Verder heeft de luchtmacht van Myanmar onlangs twee ex-KLM Fokker vliegtuigen in gebruik genomen, kennelijk via een lease constructie. De lease van civiele vliegtuigen mag dan misschien niet in strijd met het EU wapenembargo zijn, wij kunnen ons niet voorstellen dat de regering gelukkig is met deze nieuwe bestemming van de Fokkers. Militair vakblad Jane's schrijft: “The exact role the Fokker 70s and ATR 42-320s will play remains unclear but troop transport in a fluid security environment characterised by multiple insurgent fronts in the

¹ <http://www.stopwapenhandel.org/sites/stopwapenhandel.org/files/jordanie%20en%20jemen.pdf>

² https://magazines.defensie.nl/materieelgezien/2017/09/04_overdracht-f-16s

³ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/brieven/2017/12/01/geannoteerde-agenda-raad-buitenlandse-zaken-11-december-2017/geannoteerde-agenda-raad-buitenlandse-zaken-11-december-2017.pdf>

⁴ https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/ergebnis_sondierung_cdu_csu_spd_120118_2.pdf?file=1&type=field_collection_item&id=12434

north, northeast, east, and west of the country will almost certainly feature prominently.”⁵

Ziet de Nederlandse regering mogelijkheid om in de toekomst te voorkomen dat krijgsmachten die zulke grove mensenrechtenschendingen plegen de beschikking krijgen over van oorsprong Nederlandse middelen? Is de regering bereid tot meer terughoudendheid bij de levering van technologie en licentieproductie, met name aan landen die niet het EU wapenexportbeleid volgen?

Verder hebben wij ook vragen bij het volgende:

Tankapparatuur voor Saoedi-Arabië

In 2017 tekende het Pentagon een contract voor aanpassing van Abrams tanks voor Saoedi-Arabië⁶, looptijd tot eind februari 2018. Er zijn hierbij ook bedrijven uit Nederland betrokken, waaronder Thales⁷, dat de afgelopen jaren SOTAS-communicatiesystemen voor Abrams tank aan de Saoedi's leverde. Volgens het bedrijf en volgens het ministerie betreft het geen vergunningplichtige militaire levering, omdat het product geen militaire kenmerken heeft. Op zijn eigen website prijst Thales de goederen expliciet voor militaire toepassing aan. Nederland zou deze goederen met een catch-all vergunningplicht kunnen opleggen als Nederland een wapenembargo zou instellen tegen Saoedi-Arabië, zoals onder meer door het Europees parlement al verschillende malen bepleit is. Zonder embargo zijn de mogelijkheden van de regering beperkt, maar enige tijd geleden speelde een enigszins vergelijkbare zaak, namelijk de levering van diensthonden aan Israël die tegen burgers werden ingezet. Ook toen ontbraken afdwingbare middelen om de export te stoppen. Het ministerie heeft toen met succes gesprekken gevoerd met het Nederlandse bedrijf over de OESO-richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. Dit staat nogal in contrast met de communicatieapparatuur voor Saoedi-Arabië, waarbij de Nederlandse overheid Thales geen strobreed in de weg lijkt te leggen. Volgens mediaberichten zou het ministerie zelfs een schriftelijke bevestiging hebben verstrekt dat het hier een civiele export betreft⁸.

Deelt de regering de mening dat communicatie-apparatuur voor Saoedische tanks, in het licht van de oorlog in Jemen, onwenselijke export betreft? Wil de regering een wapenembargo tegen Saoedi-Arabië instellen als hiermee onwenselijke militaire export kan worden tegengehouden? Is het ministerie met het bedrijf in gesprek gegaan over maatschappelijk verantwoord ondernemen, of is het ministerie bereid dat te doen?

Patrouilleschepen met militaire kenmerken

Scheepswerf Damen leverde in 2012-2013 Stan Patrol 1605 patrouilleboten aan **Libië** met daarop bevestigingspunten die kunnen dienen voor bewapening. Dit soort boten worden ingezet bij het onderscheppen van vluchtelingen. Daarbij doen zich regelmatig uitwassen voor, in een geval zijn enkele tientallen vluchtelingen omgekomen. Journalisten vonden beelden waarop deze boten bewapend zijn met machinegeweren. Zij suggereren dat het weliswaar niet gaat om militaire vaartuigen, maar dat er wel sprake is van militaire kenmerken, waarmee de boten onder de wapenexportvergunningplicht zouden moeten vallen⁹.

De EU hanteert een gemeenschappelijke lijst van militaire goederen, waarin is vastgelegd welke als militaire kenmerken moeten worden beschouwd¹⁰. Relevant voor dit specifieke geval is of de bevestigingspunten voor wapens voor lichte dan wel voor zware (>12,7mm) wapens zijn. Op pag. 18 van deze lijst staat: “2. (...) oppervlakteschepen, met één of meer van de volgende elementen bevestigd op of ingebouwd in het vaartuig: a. machinegeweren als bedoeld in ML1., of wapens als

⁵ <http://www.janes.com/article/76520/maf-s-newly-inducted-aircraft-to-boost-service-s-coin-capabilities>

⁶ <http://www.defense.gov/News/Contracts/Contract-View/Article/1098008/>

⁷ <https://www.governmentcontracts.us/government-contracts/opportunity-details/NBD00159275714180992.htm?searchText=Intercom>

⁸ <https://fd.nl/economie-politiek/1133977/nederland-speelt-ondersgeschikte-rol-in-wapenexport-naar-saoedi-arabie>

⁹ <https://pers.kro-ncrv.nl/programmas/datajournalistiek/ontduikt-damen-de-wapenexportregels>

¹⁰ Zie ML9, p.18: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XG0406\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XG0406(01)&from=EN)

bedoeld in ML2., ML4., ML12. of ML19., of *'bevestigingspunten' of versterkte punten voor wapens met een kaliber van 12,7 mm of meer.*"

Maar ook zonder militaire kenmerken had de regering voor deze export in 2012-2013 met een catch-all vergunningplicht op kunnen leggen onder de dual-use regeling, omdat voor Libië een wapenembargo gold.

Klopt de suggestie van de journalisten dat voor de export van deze schepen eigenlijk een wapenexportvergunning had moeten worden aangevraagd? Hoe verhoudt deze export zich tot het wapenembargo tegen Libië? Damen exporteert veel van dergelijke schepen, is de regering bereid in geval van een wapenembargo met een catch-all vergunningplicht op te leggen, zodat in elk geval een toetsing volgens de EU wapenexportrichtlijnen kan plaatsvinden?

Turkse F-16's boven Afrin

Wij zijn erg verontrust over het Turkse militaire optreden in Syrië, waarbij ook burgers het slachtoffer zijn. Toch worden nog steeds militaire goederen geleverd aan Turkije en werken Nederlandse wapenbedrijven samen met de Turkse wapenindustrie. Al jaren levert Nederland onderdelen voor gevechtsvliegtuigen aan Turkije en steeds opnieuw blijkt Turkije gevechtsvliegtuigen in te zetten in situaties waar ook burgerslachtoffers vallen. Reeds in 1999 verzochtte een medewerker van het ministerie van Defensie "Iedere keer als Turkije bombardementen uitvoert op Koerdische doelen, vragen wij ons af of ze daarvoor 'onze' Starfighters gebruiken." Inmiddels gaat het om F-16's, met Nederlandse onderdelen, die worden ingezet bij het bombarderen van Afrin. Ook levert Nederland onderdelen voor de productie van de F-35 gevechtsvliegtuigen, die ook in Turkije de F-16 zullen opvolgen.

Duitsland heeft levering van tankonderdelen aan Turkije inmiddels opgeschort vanwege de inzet van Leopard tanks tegen Syrische Koerden¹¹. Gaat Nederland dit voorbeeld volgen en de militaire export naar Turkije moeten opschorten nu Koerdische burgers onder vuur liggen? Is de regering bereid te onderzoeken of bij het huidige offensief van Turkije Nederlandse wapens en/of wapenonderdelen worden gebruikt?

Voor toelichting op onze vragen zijn wij natuurlijk altijd beschikbaar.

Hoogachtend,

Wendela de Vries, Stop Wapenhandel
Frank Slijper, PAX

¹¹ <https://af.reuters.com/article/worldNews/idAFKBN1FE1PR>